

A 44.

Skarvany Györgyék

BCU Cluj Library Cluj

Szerkesztői

Gyűjtők

H. 111

NEMZETI TÁRSALKODÁS

KOLOZSVÁRTT

1-ső szám.

PÉNTEKEN,

Jan. 5 én

ERDÉLYI MUZEUM
KÖNYVTÁRA

BÉVEZETÉS

A'

NEMZETH TÁRSALKODÓBA.

Tágas terem egy fő 's két oldalajtóval, a' fal hosszában kényelmes pamlagok, a' kandallóban vígan lobogó tűz, a' terem közepén asztal, mellyen írományok vannak kirakva, egy magos sovány férfi nyakig felgombolt kopott kabátban az írományokat rendezi — a' fő ajtón több vendégek lépnek be. —

1-ső vendég. (körültekint) Elég csinosan 's kényelmesen, (az asztalhoz megy a' sovány emberhez) Nem lenne szives ön a' felügyelőt beszélni?

Felügyelő. Szolgálatjára—az én vagyok.

1-ső vendég. (tetőtől talpig megnézve—kétkezdve). Ön? 's a' neve?

Felügyelő. Nekem nincsnevem, még csak születésem sincs. Ön ezt tréfának veszi? oh ez a' legkomolyabb dolog a' világon. X*** grófnő minden héten estélyeket szokott adni. X*** grófnő szép, ifjú, gazdag, 's miolta Olaszországban utazott, szenvedélyes muzsika kedvelő. Egy olasz énekesnő minap Kolozsvárt utazott keresztül, az olasz nő büszkébb volt mintsem a' kolozsvári közönséget csalogányi trilláira méltassa. X*** grófnő szerencsés volt a' büszke csalogányt megnyerni egy estélyre

50 arany díjért. Én X*** grófnő estélyeibe soha sem vágytam, de az 50 aranyos csalogányt megvallom szerettem volna hallani. Nekem a' házhoz némi viszonyaim voltak; bizonyos szolgálatot tettem volt, — a' dolog csekélység, alig érdemli a' megemlést — a' kicsin gróf urfit a' vízbehafástól mentettem volt meg. Távolról érintettem a' grófnő előtt hogy szeretném a' citrom 's narancs berkek dalosát hallani, a' grófnő erősen sajnálta hogy az lehetetlen, mert estélyeiben csak azok jelenhetnek meg, kik frakkban 's czipőben jönnek 's kiknek születésök vagy legalább nevének van. Én az estélybe nem jelenhettem meg; és így csak elhiszi ön hogy nekem sem születésem sem nevem nincs. Az igaz, nálam a' másikk fölvétel is hiányzik, nincs frakkom 's czipőm; de hogy is luzhasson az czipőket, kiknek születése sincs. Akkor teljességgel nem tudott fejembe férni a' grófnő mentsége. A lépcsők aljához érve láttam, hogy a' eselédék egy tisztas öreg embert taszigálnak ki a' kapun. Ahá! gondolám: bizonyosan ez is az olasz énekesnőt akarta meghallgatni 's czipő és születés nélkül jött — milyen esztelenség! Az utcán megszólítam az öregét 's beszédbe eredtem vele, — egy elaggott magyar színész volt ki koldulni jár. Ej ej! X*** grófnő egy olasz énekesnőnek néhány trilláért 50 aranyat adni, 's a' magyar színésztől egy falat kenyeret

ERDÉLYI
MUZEUMEGYLET
KÖNYVTÁRA.

is megtagadni! Millyen semmisségeken törí az ember néha fejét,—semmi sem lehet ennél természetesebb,—most már igen jól értem az e-gészet, akár leczkéket adhatnék róla.

2-dik vendég. Ein sonderbarer Kaütz!

1-ső vendég. Ön a' mint látom olyan—*ollyan so, was man einen witzigen Kopf nennt*; de mivel akar ön mulatni bennünket, hihe-tőleg humoristicai felolvasásokkal saját gyá-rából, nem de?

Felügyelő. Nem uram, nálunk a' gyá-rak nem kamatoznak, nem mintha nem lenne elég feldolgozni való nyers anyagunk, de ta-lán mert nem tudunk raffinirozni, vagy talán mert a' külföld annyira elárasztott készitmé-nyeivel, hogy azok kik tudnának hasonló jó-ságot készíteni, szükségtelemnek is tartják, 's így csak azok fognak hozzá, kiket a' szükség kényszerít reá, — vagy nyereszkesedés ösztö-nöz — vagy talán mert a' honi, ha a' legjobb is, nem talál elég pártolásra.

1-ső vendég. Nem nem, uram, önök min-den bünt a' közönség nyakába szeretnének tolni, vallja meg ön hogy nincsenek írónk, millyenekkel Francz- és Angolhon dicsekszenek, még csak megközelítők is, a' régi classicus ír-ókat 's költőket nem is említve. Miért nin-csenek, miért nem írnak, — hé?

Felügyelő. (az asztalról egy könyvet vé-ve fel) Engedje meg ön hogy olvassam el erre feleletül *Lichtenberg*nek néhány sorait (ol-vas) „Ti azt akarjátok hogy úgy írjunk mint a' görögök, és ti a' fizetésben mind csak a' régi németek akartok maradni. Kezdjétek meg ti 's állítsatok nekünk emlékoszlopokat, 's annak idejében mi is előállunk *Iliásainkkal*. De mindég követelni 's mindég csak rovásra, a' fizetést pedig mindég halogatni, ez termé-zetesen inyetekre van ..... Látnátok csak bár az angol írókat, miként tesznek ők, 's mit tétetnek magokkal. Ott ülnek az asz-tal mellett olly kövéren 's neki kerekedve, egyik mellénygombjokat a' másik után kie-szik 's kiúszák a' mellény lyukából; 's ha ezt elég sokáig üzék, szépen végig nyulnak a' *Westminsteri* apátságban egy márvány-ta-lapon a' királyok között, 's a' költségről a' közönséget hagyják gondoskodni, mellyel pe-dig életökben többnyire csak játékukat üzék.“—

2-dik vendég. (Sugva egy mellette álló-hoz). Ez tudom hogy egy gombját sem fog-ja elveszteni kövérség miatt.

1-ső vendég. (nevetve) Derékül, lelke-m-re mondom nagyon derékül, mintha éppen a' magyar költőkről lenne irva: de hiszen a' köl-tők mindenütt egyformák. Első versét minde-nik a' muzsához írja, másodikat a' csörgő pa-takhoz vagy a' kék szemekhez, 's a' harma-dikat már a' halhatatlansághoz; és ha néhány rimet egybeaggatott, egy szomorujátékot, 's vagy két novellát írt, már szobrot, már em-lékoszlopot követel a' nemzettől, mintha a' nemzetnek nem lenne szükségesebb építése az emlékoszlopoknál, 's a' köveket nem cél-szerűbben használhatná dolgozóházra vagy örültek házára vagy.... de hagyjuk ezt, né-künk is lehet idővel ha nem is *Westminste-rünk*, de legalább *Walhallánk*, 's ha a' *Lich-tenberg* terve szerént, mit ön a' felolvasás közben nem tudom miért átszökött, a' helye-ket az országgyűlése szózatolás útján osztand-ja ki; bennem egy szózatra számíthat ön, ha jól fog mulatanni (az asztalon lévő irományo-kat vizsgálva). De lássuk minő előkészülete van önnek. „*Visszatekintések 1845-ra*“ „*Életlei-rások*“ „*a' Jelenkor emberei*“ „*Könyvismer-tetés*“ „*Nerezetesebb napi események magya-rázata*“ „*Elbeszélések*“ „*Ország és népis-merítés*“ „*Hazai képek*“ „*Értekezések*“ „*No-vellák*“ és pedig a' mint látom eredetiek is— tehát még is?

Felügyelő. Igen uram, nekünk is van egy falbeli szekrénykénk, az eredeti kéziratok őr-zésére, melly ha a' *M. Humphrey* fali órájá-val nem vetélkedhetik is, de legalább minden-ki számára nyitva áll: azonban (sugva) egy *Londoni* barátunk által, a' ki szerencsés volt a' *M. Humphrey* olvasó egyletében az egyik üres széket elnyerhetni, intézkedtünk hogy egyenesen 's közvetlenül az első kézből kap-juk a' fali óra ujdonságait. De ezt csak nagy titokban mondom önnek, mert ha a' harmin-szad kémjei megszagolnák, mindjárt *Contra-bandot* kiálnának.

Két hölgy belépik, a' tükörrel szembe lévő pam-lagon helyet foglal).

1-ső hölgy. Felügyelő ur! kérem a' leg-ujabb divatképeket.

Felügyelő. Sajnálom hogy nem szolgál-hatok, divatképeink nincsenek.

1-ső hölgy. Nincsenek? de hiszen önök hölgyek számára is megnyiták Társalkodójokat — mivel gondolnak hát önök minket mulatni.?

Felügyelő. Elbeszélésekkel, novellákkal—
's ezen kívül —

2-ik hölgy. Eztszeretem—csak az Istenért ne eredetieket, ezek olyan unalmasak. *Sue, Scribe, Sand* az én kedvencz íróim: Van ezektől valami?

Felügyelő. Jelenleg éppen nincs—hanem *Boz-tól* —: parancsolja nagysád?

1-ső hölgy. Köszönjük, most nincs időnk, majd máskor, máskor (menet a' 2-ik hölgy-höz) ah! milyen unalmas ember.

2-ik hölgy. 'S milyen sovány! Kiállhatatlan! (el.)

A' vendégek gyűlnek, néhány ifjak lármásan bérohannak pipával szájokban, 's egy asztal körül telepedve kiáltják: *kellner!* bort hamar, mi van valami harapni való?

Felügyelő. Kérem—önök bizonyosan eltévesztették a' házat — a' korcsoma a' szomszédban van, itt nincs bor, sem *harapni* való.

Egyik a' pipázók közül. Nincs bor? hát nem Nemzeti Társalkodó ez? szeretném tudni hogy lehet bor nélkül nemzetileg társalkodni? Nincs harapni való? de mi az ..... g van hát?

Felügyelő. Itt szellemi étkek vannak.

Egyik pipázó. Szellemi étkek! ha! ha! ha! az ön kinézéséről ítélve uram átkozott sovány koszt lehet az! Na édes Agárdi uram jó étvágyat a' szellemi konyhához: ha! ha! ha! (elrohannak.)

1-ső vendég. (a' felügyelőhöz). Ön a' mint ábrázatjából látom bosszankodik ezen ifjakra 's méltán; de higye el ön, ezek csak egy régibb kor még fennmaradt példányai; a' mai ifjuság, örömmel mondom, átaljában nemesebb irányt vett magának, 's ifjaink olvasnak, nem csak de írnak is.

2-ik vendég. Csak az a' kár hogy némelyek előbb írnak mintsem olvasni tudnának; de ad vocem: olvasás, ha úgy tetszik önöknek foglaljunk helyet 's kérjük meg a' felügyelőt hogy olvasson fel valamit. És a' felügyelő nem sokáig kéréte magát, hanem miután mindnyájan helyet foglaltak volna, az asztalról egy írományt fölveve és olvasá:

A' BANKÓCSINÁLÓ.

Pulteney-Bridgeben Birmingham melletti egy ószerű csudás épület áll, lő-rés alaku alakai — szilárd erős kőfalai — 's annyiféle szögugaival. Itt lakott egy Brasfield nevű bérlő.

Mikép jöhetett a' gondolatra, hogy e' kolostorvart vegye ki haszonbérbe? el kell hallgatnunk, mert arról nem vagyunk tudósítva. Néhány téglából 's palakóból épült csűr és kamra szolgált az évi termés 's eleségek rakhelyeül. A' lakház kapuja mindig bezárva állt, csak Brasfield 's leánya jártak ki 's be rajta; egy cselédök sem volt, 's e' különös életmód gyanús fényt vetett a' bérlőre.

II. Károly utó éveiben egy catholicusokból álló kised társulat állott volt egybe azon épület emelésére, mellynek benső elosztása hasonlított egy kolostoréhoz, valamint külalakja egy, mindennemű elmésen illesztett buvólikak, kirohanási ajtók, titkos grádicsok, elrejtett kamrák 's más kalandszerű különösségekkel ellátott kastélyt képezett. A' vastag kőfalak és vaskapuk szilárdsága 's az előfalak számos nyílásai makacs védelemre látszának számítva lenni, mire csakugyan nem volt szükség, mivel az események folyama egyáltalában nem felelt meg az igazhitű párt ohajtásának.

Itt lakozék hát Brasfield. Eléggé tágas beludvar, kút, forrás, sütökemence, gabonás csűr, rakás eleség, e' magány lakosát minden szükségessel elláták. Mihelyt megtekinté Brasfield dolgozó embereit, legott berántá maga után a' roppant vaskaput, előtolá a' nehéz keresztgerendákat és rekeszeket, 's azon pillanat óta legkisebb zaj sem tanusítá hogy élő teremtés tartózkodnék benn a' méla tekintetű lakházban. — Soha sem volt egy vendég is a' bérlő asztalánál; keveset szólott, mindig készpénzen fizetett 's a' legpéldásabb pontossággal; senkivel sem társalgott, 's nem látszék észrevenni a' gyűlölséget, mellyel mindenki viseltetéek iránta.

Brasfield kinézése 's viseletével mindent eltaszított magától. Katonai tartása, magos tarhomloka, mély szemüregreire lecsüggő szemöldökei, szilárd tekintete, mereven arcvonalmai, keményen összeszorított szájszögletei nem csekély akarati hatályra mutattak. Ő jótékony volt; minden két hétben megszerezte valamivel munkásai bérét, 's évenként ajándékot osztott ki. És mégis sujtá őt a' gyakran igazságtalan, de néha nem alap nélküli népgyűlölet. Hirlelék róla, hogy katonáskodott, de ezredéből elcsapatott volna; mások egy néhai dugárust láttak benne; meg némelyek a' botanylay-i tisztes társaság tagját; mások végre pénz

kamisitónak, uzsorásnak nevezték, ki hamis bankócsinálásból él.

Sok ideig csupa rágalomnak tarták e' hirteteket; semmi bizonyosság nem volt lelhető Brasfield ellen, mert az ő különczködése, emberkerülése 's tehetősége nem lehetett egy szabad országban erősség gyanánt ellene. Ő mindig hiba nélküli jó pénzzel fizetett. Szomszédjai közt alig volt egy is, ki nem próbált volna valamely bankót tovább adni, mellyel történetesen olykor rászédetett, de senki sem emlékezett, hogy valaha hamis papir ment volna a' Brasfield kezén keresztül. De azért még annál mérgesebben gyűlölték; 's minél kevesebb okot nyújtott a' megszólásra, mint olly ember, ki minden tartozásának pontosan eleget tön, mindig szavát tartá, rendesen járá a' templomot, 's magát semmi hiábavaló csevegésbe nem ártá, annál inkább szidalmazák a' rossz nyelvek.

Csak kár, hogy Brasfield uram minden egyébkénti tartózkodása mellett nem állhatá meg olykor egy egy éles indulatos szót ejteni, 's egy illy el nem nyomott kitörése által magára huzá egy rendőrtiszt, bizonyos Haverel Dermody, haragját, kinek különös megbízatása volt éppen, az akkor tájban olly igen eláradt hamis bankók készítői után nyomozódni, kiknek Birmingham közelében kelle fötanjájaknak lenni, ha csak minden jelek nem csaltak. Két év óta harmincz ezer, minden értékű bankjegynél többet adtak volt ki a' hamisítók. Egykét szegény legény mint kezelő bitófára jutott, de az igazi bűntevők még mind eddig titokban maradtak, 's gunyolták üldözőiket. Nyereményök temérdek volt, szintugy befolyásuk a' kisebb rendőrszolgákra, és saját bátorlétöket néhány nyomorult föláldoztán vásárlák meg, kiket a' felsőségnek feladtak.

Haverel Dermody egykor találkozik Brasfield-del a' Birminghami piacon, hol ez gyakran jelent meg a' vásárra. Senki sem tudta a' titkos viszonyokat, mikben e' két ember egymáshoz állott. Egy halk megszólítása Dermodynak haragos feleletre lobbantá a' bérlőt.

Te? kiáltá Brasfield: te akarnád őt elvenni?

'S miért ne, ha szabad kérdenem.

Az én leányomat elvenni?

Igen igen! nőmül kérem őt tőled.

Arra semmi válaszom, Haverel.

Van ám nekem, 's majd eléggé megfogod hallani.

A' mint neked tetszik.

Vigyázz Brasfield. Ez utolsó szavad?

Ez.

E' rövid és nyomós beszélgetés 1843 aprilis egyik vasárnapján történt. Hétfőn tíz jól felfegyverzett lovaskatona egy altiszttel követé a' rendőrtisztet Birminghamtól Pulteney — Bridge felé. Tudtokra ez nap ment volna Brasfield Lowbarnba, egy Pulteneytől két órányira fekvő faluba, és mi sem volt kényelmesb, mint távolléte alatt a' gyanus szereket házában lefoglalni, ha csak ilyenek volnának, 's akkor gyermekjáték a' gonosztevőt elcsipni, ki bizonyosan egyik szomszédjánál sem találanda menedékhelyet. A' bérlő elszántasága 's testi ereje csakugyan eléggé ismeretes volt, hogy az előre tett óvó rendszabályok igazolva legyenek. Két három napszámosa Brasfieldnek, gazdájokat hálaérzetből körömszakadtáig védendő, a' melléképületben laktak, 's azok ellen nem látszék fölöslegesnek erőszakosan fellépni. Mire nézve intézkedéseit Haverel egy vadász óvatosságával tevé, ki feszült igyekezetével azon van, hogy a' meglesett vadat semmi áron elosonni ne hagyja.

A' dragonyosok egyenként vonultak a' kitűzött hely felé, mintha csak lovaikat mennének jártatni, míg a' kastélyba vivő mellékutat elérnék, mellyet ügetve hagyának hátra. A' kerítés máskor mindig nyitva álló kapuját bezárva lelték, kívül gerendák és fatuskók — belől szekerek és hordókkal berakva. Seholt sem volt emberi lény látható, sem a' leggyengébb nesz is hallható, kivéve egy fuvó lehegését, míg a' barna kéményből vastag füstfelhők gomolyogtak föl.

Hogy az ördögbe tudhatta meg? kérdé Haverel az altisztet.

Likra került a' róka, monda ez.

Jó, fogjuk meg hát.

A' zöld kerítésen bé utat nyitának, 's körülállított örök készen álltak Brasfieldet elfogni, ha nétán megkísértené az elszökést. Két dragonyos, az altiszt 's az elfogatási parancsral felkészült Haverel mentek a' házkapu felé. A' rendőr kopogtatott tiszti botjával, aztán próbálta azzal mint valamely emelcsővel kivetni a' kaput sarkából 's kezébe tört.

Aha! kiáltá az altiszt, egy próbált katoná, ki a' spanyol háborut végig szolgálta vala, becsületesre, derék egy emelcső ám az egy kaput kiugrasztani helyéből.

'S jól kikaczagva magát, kapott egy közel fekvő diófa doronghoz, hogy azzal szerencsését kísértse, 's férfi ereje teljes feszültségével tette lökését hogy az egész ház megrendült belé; de a' kapu nem akart meg-ingani sem mozdulni helyéből, 's a' vitéz lel-kendezve 's veritéke csorogva kéntelen volt magát gúnyolva látni, mint az imént ő is a' rendőrtisztet gúnyolá.

Az ördögbe is, kiálta föl: itt csak egy ti-zenkét fontos tudna segítni!

Egy létra vala ott közel; vevé az altiszt 's a' falnak támasztván, fölhága egy ló résig. A' hosszukó szűk nyílás kívül vasrudakkal, belülről egy tölgyfa táblával volt megerősít-ve. Mint egy medve olly erővel facsara ki a' harcziat a' falazatból egy rostély vesszőt, de a' keményen oda vert tábla minden erőködé-sinek ellentállt, úgy hogy végre kifogyva erejéből lekellett szállnia.

Isten verje valamennyi tolvajadászatát! Nekem soha sem volt az illy hadjárás kenyere-m, nincs is az efféléhez szerencsem, dümmögé hozzá.

Annyi bizonyos és csalhatatlan, monda Haverel, a' vén róka likába szorult. A' fuvó lehegése elárulja mi jóba jár most: összeégeti nyomdáit, mintáit és papirjait.

Gondolkodólag tekintte körül, 's meglátva néhány kőmivest, kik ott nem messze foglal-kodtak, segítségökkel egy tüzlétrat hozza elő, melly ép a' házfedelig ért. Haverel felhágva azon, megmászta a' házormot, hol egy üveg-táblával ellátott résen lenézett a' homályos te-rembe, mellyben egy izzókemenczét kiismert. Ott ült Brasfield, erős karokkal huzva a' fu-vót, egészen nyugodtnak látszó ábrázattal, négy vagy öt körülálló fiókos ládából egy vasfogóval lassanként bankó-csomókat von ki, 's míg egyet poriglan el nem égetett, addig nem nyult más csomóhoz. Felpillantva a' rés-re, az egyetlenegy nyílásra; mellyen fény ha-tott a' terembe, észrevette a' Dermody hal-vány arcját. Brasfield nem mozdult.

Foglyom vagy, kiáltá a' rendőrtiszt, pisz-tolyt von ki zsebéből, felhuzá sárkányát 's a' csővel megöke az ablakkarikát, hogy csörög-v hulltak le tört darabjai.

Igy is jó, mondá a' bérlő hidegvérrel: csak egy kis békétürest kérek, nemde?

A' törvény és királyné nevében, haladék nélkül kinyisd az ajtót, másként lövök rád.

Lőjj hát 's eredj az ördögbe, viszonzá a' másik egykedvűn; terits le, akkor nem fo-gok felakasztatni. De ha nem találsz, meg-fogod emlegetni.

Brasfield hidegvérüsége egészen kivevé sulyegyenéből a' rendőség emberét. Remegő kézzel célza ez, — nem a' bünösre, hanem a' kemény-csőre, hogy ha csak lehet en-nek elrontása által a' füstnek átmentét elvág-ja 's így az átkozott bankók tovább égését gátolja.

Kaczagva kiáltott fel a' bérlő, derék pus-kás vagy rendőr! méltó, hogy levétesd ma-gad mint bülvész, megénekelted mint golyó-hasgató.

Csak egy fikarczot égess még el, töstént halál fia vagy, fenyegeté Haverel, 's ezzel pus-ka porját mind kiönté a' csőbe 's három golyót fojta rá, úgy hogy a' töltés a' pisztoly szájaig ért: vigyázz, mert lövök, mihelyt egy bankó-csomóhoz mersz nyúlni.

'S ha csak egyetlenegy marad is hátra, vesznem kell. Lőjj, ha tetszik.

Dermody célba vevé, de lelkismeretének egy mocczanása ösztönzé, hogy szelid rábe-szélés hangján tenné kísérletét.

A' menyköbe, hisz adja meg ked magát, édes Brasfield uram: Mit is használ kednek az ellenállás? Tudja ki vagyok én, egy talpig becsületes ember, 's legnagyobb örömemre lenne kednek szolgálatot tenni.

Ne vesztegesd hiába fáradságod, vérszo-pó. Nem te juttatád-e Winington Tamást, Godsez Henriket 's Rydy Vilmost egy aláva-ló judásfillérért bitófára, nyomorúlt. Döre bolondnak tartasz-e engem, ki hinnék neked? Szavad sültelen, valamint nézésed és öklöd ferde 's ügyetlen. Én téged mint együgyü pi-maszt világ csufjává teszek 's mint gazembert bevádollak.

Nem birva dühével, elsüté a' rendőr pisz-tolyát. A' szerentul töltött fegyver eldurran-va széttépe az ügyetlen lövész karját, 's a' fe-delen át leveté a' földre, hová, miután hasz-talan próbálta volna a' létrához kapaszkodni csaknem félholtan jutott le. A' draganyosok oda szaladtak felemelni, mialatt megszünés nél-kül dolgozott bent a' fuvó, 's nem gondoltak többé Blasfieldre, midőn ez egyszerre feltár-va egy táblát egy lőrésnél mutatta magát.

Add meg magad, kiálta hozzá az altiszt. Öt percz multával tiétek vagyok. Négyen

a' legények közül fölemelték vala Dermodyt hogy elvigyék, a' többi csendesen várta, míg kedve jönne a' bérlőnek ajtaját kinyitni. Végre hangzék szózata:

Én kész vagyok beereszteni titeket, ha becsületszavakat adjátok arról, hogy engem meg nem lánczoltok vagy kötöztök, hanem csak a' bíró elébe visztek. Én részemről önként menedek.

Vitézsavunkra.

Jöjtek hát Század magatokkal sem mehetetek volna erőszakosan semmire. Tessék csak besétálni, uraim.

Hol van Dermody? kérdé ő, midőn a' katonák beléptek vala: ugyan hol?

Félholtan fekszik a' saraglyán, monda az altiszt.

Brasfield képe sugárzott; vérpirossá lőn, szemei és orrlyukai szélesre nyitak; 's ádáz káröröm villogá át vonalmit. Három draganys vevé körül; ő leült egy helyre. A' leggondosabb kutatások is eredmény nélkül maradtak, bár a' pinczéket is összefürkészték 's egy zugolyt sem hagytak észrevétlen.

Egyetlen hamis bankót se találni, átkozom a' lelkit, monda az altiszt.

A' levéltárczában, mellyet kezében tartá, sok bankó volt, de mind egyig jó. Most a' hamuhoz kezdtek, mellyben az altiszt ujját is égeté, 's nem szünt meg elébb, míg a' fuvó 's kementét diribdarabokra nem zúzta. Jó izün nevelt szakállába a' bérlő.

Lóra hát, kiálta az altiszt: nem vala miért ide fáradnunk.

Hiszen ha mulatságtokra van, tovább is motózhattok, tréfálkozék Brasfield: minden esetre szolgálhat ez nektek még némi időtöltésül.

El, el, orditá a' harc emberé, 's káromkodott egyre pogányul.

E' pillanatban megrugá kegyetlenül egy összetört kürtő lehullott darabját, melly lába előtt volt. Néhány félig szénné vált papirnyiredék repült ki belőle. Halásápadtan rohant neki a' bérlő 's kétségbeesett tusa kezdődött; élet vagy halál volt itt a' koczkán. Egyik dragonyos vérrel volt lepve; mindazáltal sikerült a' Brasfield öklei közül egy két darabkat kicsikorni; a' többit elnyelte. Elverve, dühtajtékozva 's halálra válva az egyetlen tusától, minden további ellentállás nélkül hagyta magát ellurczoltatni.

Vége mindennek, nyögé a' rajtakapott bankócsináló, ki csak az imént még olly biztosan érzette vala magát.

Mint papir-égetésnél olly könnyen történik, léghuzam és füst néhány levelet elkapott 's a' kürtő kormához ragasztva hagyott vala, 's Brasfield érzé, hogy ezek elárulák őt. Tompult megadással engedé magát vonakodás nélkül elvitetni.

Utközben találkozá a' leányával, Jennivel, ki egy szolgával lovagolt haza a' vásárról. Meglátára elveszté minden eszméletét a' büntető. A' szegény gyermek kétségbeesve rohant atyja keblére. A' dragonyosok megálltak.

Gyermekem, monda Brasfield, az én sorsom el van már válva. Csak egy gond érdekel még engem, a' rólad való gond. Elj boldogul, leányom, szegény árva leányom, felejtsd el életmet, mindenek fölött végóráimat, csak azon nevelés jusson esszedbe, mellyet én neked adtam.

Kémtelen vala tovább mennie. Brasfield utolsó beszélgetései az árva gyermekkel szivszaggatók valának. Mint pénzhamisító halálra ítéltetve, nem mutatott semmi egyéb érzést az atyai szereteten kívül, 's minden más érzelmek iránt teljesen meg volt halva.

Midőn a' vérpadon a' hóhér kötözne kezeit hátra, így szólott:

Isten nevére kérlek, kénszerítlek titeket, urak, vétkeimért, bár mi súlyosak légyenek is azok, ne kelljen gyermekemnek is lakolni. Az ártatlan Jenni mit sem tudott abból, 's minél világosabban állt szemeim előtt vállalatom veszélyes volta, annál inkább őrizkedtem, az ő tiszta lelkét azzal bemocskolni. A' környék legdusabb birtokosait látom itt körül állani... oh könyörüljetek uraim.... Hát egy atya sincsen é köztetek? nincs egy lélek is, ki az árvát fölvenné, kire gondolnom teszi olly keservessé halálos órámat?

Egy tisztviselő, ki egyszersmind tagja volt az uralkodó-egyházi papságnak, kezdé szólani:

Te nem vallottad meg vétkeidet, nem tartottál poenitentiát, ugy halsz meg mint vakmerő megátalkodott bűnös. Így teljesednek bé rajtad az irás igéi, 's meglátogattnak a' te vétkeid negyed iziglen.

Gyermekem! kiálta Brasfield.

A' jelenlevők összeborzadtak, Brasfield reszketett egész testében. Egy szikár, elégörbedt

öreg úr emelkedék fel a' bírósékről, félretolá a' farizeust 's mondá a' kétségbeesett szegény bünösnek:

Brasfield, én nyolczvan éves vagyok 's gyermektelen. A' te leányod enyim lesz. Isten nem büntet ártatlanokat.... Te pedig, szóla a' papi személyhez: egy köszivü képmutató vagy.

Brasfield térdre esett, megköszönte az öregnek egy innepélyes rövid szóval, mellynek hangja minden sziveket meghatott 's aztán meghalt mint férfit.

R.

Szentiványi Mihály mint költő.

Egy kötet beszély jelent meg, mellynek szerzője megholt; 's méltán elmondhatni róla, hogy kora halála úgy sujta le, mint az erdők dalnokát az érzéketlen vadász, énekének legmagasabb reptében; sőt elmondhatni, hogy szobrász vala, kiévekig izzada a' készülés durva után, 's mikor remekét készítendé 's fiatal dolgozataira a' szellemet önthette volna: megholt! Mindig elkomorit a' halálhír, de soha nem úgy mint mikor a' fiatal művészt tapodá el; mindig elkomorit, ha holtak műveit forgatjuk; de soha nem úgy, mint mikor tudjuk, hogy a' szerző velünk született 's már kidőlt.

[Hogy e' fiatal ember Szentiványi volt, aligha kell említenünk. Szentiványi a' tántoríthatlan publicista; Szentiványi volt a' magyarkeblü költő, kit Kisfaludi Károly mellé sorozhatunk beszélyeiben; Szentiványi Mihály volt, ki mint költő, a' művészete felől kétségbeesett Erdélynek központosítá fiatalait, 's a' Reményt kétszer szerkező; mint publicista pedig az alkotmány aknáiban fáklyát lobogtata. 'S ha arany eret nem talált is, legalább megmutatá, hogy arany hever még Erdély aknáiban. Ő megholt, 's kimondhatni már, hogy egyike volt a' politikai és művészeti szabadelműség békés útoni voltansainak. Mert illyenné áldozá fel magát, mondjatok áldást poraira, minthogy életében megáldva nem volt.]

De mi nem a' publicistáról, mi a' költőről kezdünk szólani. A' költőről, ki mint egy Dante elvesztve szerelmét, az elvesztett paradicsom után mindegyre sohajtoz; a' költőről, ki mint egy Lord Byron, elhagyá barátságatlan övéit 's a' művészet földére za-

rándokolt. 'S miként a' lord, még a' fajult Don Juan körül sem feledheti magát, az emberek mián szenvedőt, magát, ki fenhangon vallá, hogy soha senkit el nem csábitott: úgy Szentiványinál a' felzajgó epe, mint keserü tengervíz terül el költészete mezején, mellyen édes víz csak azért árad néhol el, hogy a' keserü annál keserübb legyen.]

'S innen van, hogy költészetének jellemvonásai: meleg hazafiság, vastagvérü melancholia, epés humor, merész képzelet, természetes színezés, erőteljes nyelv. Mi leendett volna később belőle, azután válik vala el, ha kilávázta volna egyéniségét, melly most mint önmagától is hánykodó tenger elmossa az összhangzást, és habbal borítja el a' kellemet művein. [A' természet neveltje volt inkább mint a' művészeté.] Minthogy a' művészet is inkább csak gyakorlás: ő is hát nagygyá lehetett volna, ha bár nem koszorus is. Így szólok, mert állandó hitem, hogy a' költészet csak a' neki hívet koszoruzza meg. 'S minden muzsák közt leghamarább elvonja kegyét a' csapodár sokravágyótul. 'S e' fáj nekem.

Bár nem genie, de bizonytal talentom volt. Talentom, mellyel a' biblia szerint nyereségről nyereségre lehet menni. Szerzőnk mint publicista külebb akarta az alkotmány szük határait, mint költő megveté a' classicitas aristocritiáját, 's a' romantica népszerűségéhez simult. Valamint túl, úgy itt is nemzeti érzelem, volt a' lég, melly fáklyájának lángot adott. Tanítványa ugyan az újabb iskolának, de nem vak követője hibáinak. Nem veti el ő a' bibliát, nem szeplősíti meg az erkölcsöt, hogy számára hermaphrodit csodákat szüljön; nem olly dagályos, nem olly mysticus kitételeiben. Egyszerü mert nem kell takargatni istentagadását. Ő célra tört, 's ez volt: szabadság a' polgári életben, szabadság az irodalomban. Hogy csak ennyire közelítheté meg, nem csak az ő hibája.

Jelleme szenvedéséből 's szenvedése jelleméből, mint viszonyos ok és okozat folya ki. Élete egy szakadatlan láncza a' csalódásnak, szenvedésnek. Az epochal nevezetességü 34-ki hongyülés országos követségével, mint irnok, az udvarnál járt; 's miután izlelé a' nagyszerü hivatás örömeit, egy szük ház zajába kelle vonulnia, hogy irhassa: mindenütt rossz de legrosszabb otthon. Majd felekezete professorának választja és meg

nem teheti; 's ő még is elveihez hű marad. Családköre a' szűk otthon megkeseríti, vállára puskát vet, bejárja a' hont olly készüléttel, millyenben magát, a' Sobrinak véltet, egy beszélyében rajzolja. Haza tért 's írható: A' meglátogatom az atyáknak vétkei a' fiakban: azon megjegyzéssel hogy a' milly hű mása neki a' setét ember, ép olly elmenté a' bakó, ki, vallomása szerint, mikor mint bíró később a' halált egy elítélt fejére ajkán kiejtő, elsápadt, 's néhány napig minden fal viszhangozta a' kimondott: halált. Publicistai pályára lépik, követ akar lenni, az aristocrazia elbuktatja; nősülni akar, jegyet vált, 's az eljegyzett tehetős hölgy szeszélyében visszaküldi jeggyűrűjét 'sat. 'sat. Mindezek meghozák a' munkát, szenvedést, betegséget, és halált. Mindezeket említenem kelle, mert ő már a' historia embere. Honnan tudók, hogy Dante, Shakespeare, I. Byron, 's több nagy költő rosszul élt nevével, ha a' házi életre lepett kellene vonnunk. A' muszka czár korunk nagy férfiai kéziratát, mint mellyből jellemre következtethetni, kezdé vala gyűjteni: annyi-val inkább őriznünk kell a' vonásokat, mellyel a' lélek írta ki magát. O Connell megtagadta kéziratát a' czártól, mint autocratától: szerzőnk csaknem feljogosít őt ismertetni, jellemvonásait a' világnak megtartani.

Szerzőnknek, mint Zalanjának mély érzelmű kebel adatott. De ez érzelm-mélység nem dagályban, nem siránkozásban töre fel. Mint magyar kebel bánata, kikimenyödöge magát. Beszélei nem azon gyárban szövődnek, mellynek hősei dróton sebesebben és hűtlenebbül futkosnak, mint valami marionette-komédia hábjai, 's mellynek kifejezései olly körmönfontak, mint vajami tudakos deák széptevési levele. Ő, szinte elmodhatni, hasonlít Kisfaludi Károlyhoz, kinek már negyedik kiadása forog kezen, míg a' szép de magyartalan ajku Kölcsseit a' nemkelendőség csak nem elítélé. Inkább olvastatni, mint bámultatni, volt korszerű czélja. Legjobb könyv, melly lehető legnagyobb résznek iratik; leghasznosabb eledel, melly után a' lehető legnagyobb rész sovárog. Kenyere szívünknek a' költemény, a' koldustól a' királyig minden táplálkozik vele, bár is ha egyik fekete, más fehér, más burgonya kenyérral, 's Szentiváni a' szívnek e' kenyérébe nem lopott timsót, hogy

feldagadjon. 'S minél inkább kezdi elborítani irodalmunk mezejét az ábrándozás, érzélgés, dagály, visio, kétely, vallás- és erkölcstelenség gyoma: ő annál tisztelendőbb.

'S mindezért mi jutalma volt? Dumasnak 8 érdemkereszt függ mellén, a' magyar költőnek is vannak keresztjei, de súlyosabbak az arany-nál és azok vállára 's lelkére nehezülnek. 'S mert nincs koszoruja a' költőnek, van és lesz, hogy a' szónoklat pusztában hangzik. Miért hat országgyűléseinken Kemény Dénes, Pálfi János: azért, mert költészet melegíti keblöket. És még is neki is volt jutalma, sirja felett, a' felgomolygó fáklaláng árnyában egy férfi állt a' fájdalom setét képével, míg a' hantok alatt felnyögdele koporsója, egy komor férfi, kinek arcán összevegyült hosszú szakált lengete a' hideg szél. 'S ha ő e' hazától tisztelt férfi bánatját láthatta volna, tán nyugodtan alunnék sirjában. O ez bőven elég volt; keveseknek jut a' szerencse, mi egy I. Byronnak, hogy utána egy Görögország 21 napig közösen gyászoljon.

Bár Szentiváni költőisége messze marad az idealtól, mit magamnak egy költőről alkothaték: még sem bánom, hogy róla illy méltánylólag szólottam. Sőt: az emberiséget is sajnálom. puhaságában, mikor eszembe jut, hogy egy Homert, egy Shakespearét annyi időn senki felül szárnyalni nem tudott. Fáj nekem, hogy azon 800—900 millió ember közül, kik egyszerre szívják e' föld levegőjét: alig marad egy a' halhatatlanságnak. Valóban olly puja teremtés az ember, hogy egy Szentiváni kora elhunytát sajnálnunk kelk.

Munkáiból begyűlendő öszvegből egy fejkövel akarják megjegyezni sirját barátjai. Én hogy arczképét megtarthassuk, gypsszel siettem beönttetni a' holttestet, mielőtt kihült volna 's most bírjuk képét 's hogy sarköve is legyen, keblem legédesebb vágya.

Kőváry László.

Ha valaki rosszul tesz valamit, a' mit tőle jól vártak volna, azt szokták mondani: Ugy én is tudok. Kevés szólmód van, melly annyi szerénységet árulna el mint ez.

Ollyan világban élünk, hol egy bolond sok bolondot, de egy bölcs kevés bölcszet csinál.

Lichtenberg.